

УДК 78.071.1(477)

ДМИТРО ГНАТЮК – ПРОФЕСОР НМАУ ІМЕНІ П.І. ЧАЙКОВСЬКОГО

Бондарчук В.О.

Національна музична академія України імені П.І. Чайковського

Обрана для дослідження тема, дає можливість аналізу творчої біографії видатного майстра оперної практики ХХ – ХХІ століть Д.М. Гнатюка в контексті його педагогічної діяльності. Акумуляючи значний досвід виконавської майстерності та режисерської практики, ми розглядаємо педагогічний досвід майстра як узагальнення його творчого здобутку у проекції на досягнення в просторі педагогічних методів.

Ключові слова: творча особистість, виконавська інтерпретація, оперне мистецтво, стильові координати, майстер сцени.

Постановка проблеми. Сучасна гуманітаристика гостро підіймає проблему творчої особистості, її адаптації та реалізації у вимірах мистецьких пошуків, апробацій та звершень. Пізнання сутності митця, художника, майстра гостро підіймається у культурології, філософії, мистецтвознавстві, що дає можливість всебічно охопити проблему з глибоким аналізом сутності її структури.

Аналіз останніх досліджень, пов'язаних з вивченням творчої біографії, стимулює до перманентного переосмислення наукового інструментарію, розкриваючи нові можливості ви-

вчення даної проблематики. Концепції А. Андрєєва, Л. Левчук, В. Менжуліна і багатьох інших науковців сформували чіткі орієнтири сучасної гуманітаристики, розкриваючи нові імена в історії української культури.

Мета дослідження полягає у розкритті одного з творчих етапів у біографії Д. Гнатюка – педагогічній діяльності у НМАУ імені П.І. Чайковського.

Методологія дослідження полягає в застосуванні історичного, мистецтвознавчого та культурологічного методів, що дає можливість аналізу творчої біографії в контексті міждисциплінарного зв'язку.

Наукова новизна полягає у розкритті маловідо-

мих і недосліджених аспектів творчої біографії Д. Гнатюка, зокрема його педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Діяльність Дмитра Гнатюка увінчала українську музичну культуру потужним мистецьким здобутком у просторі оперного виконавства, режисерської практики та педагогічної діяльності. З 1983 року за запрошенням ректора консерваторії О.С. Тимошенко Д. Гнатюк очолює кафедру оперної підготовки і займає посаду художнього керівника Оперної студії. З цього часу творча діяльність Дмитра Михайловича тісно переплететься з педагогічною і стане тим стимулюючим фактором, який на все життя пов'яже його ім'я з вихованням молодих оперних виконавців: «Дуже відрізняється, що невичерпне джерело його творчості розкрилося і в даруванні педагога-режисера, який любить свою справу, вміло передаючи досвід студентам» – зазначив під час засідання кафедри оперної підготовки викладач Г. Ткаченко [2]. Займаючи посаду завідувача кафедрою, Д. Гнатюк активно впроваджує нові механізми роботи Оперної студії, розширює її творчі координати та динамічно культивує оперне виконавство в контексті визначених програмою постановок зі студентами, акторами-початківцями.

Педагогічна концепція Д. Гнатюка була обумовлена потужним виконавським досвідом акторської та режисерської діяльності, зерном якої стала паритетність різних виконавських практик, їх взаємозв'язок, взаємообумовленість в нерозривна єдність. Його педагогічний метод покладався на вже структуровані провідними солістами театру традиції сольного співу. І. Паторжинський, С. Литвиненко-Вольгемут, Є. Чавдар – це ті прізвища, які сформували виконавську школу вітчизняного сольного співу, саме їх засади Д. Гнатюк використовує як опору, як центральний вектор власного викладацького шляху. «Як дорогоцінне надбання передав Паторжинський своєму учневі уміння «ліпити» рельєфний вокальний образ, навчив бережливому ставленню до стильового характеру музики, прищеплював тонке відчуття правди сценічного мистецтва. Виконавський почерк вчителя позначився на досконалій постановці голосу Гнатюка, бездоганній вокальній техніці, специфічній манері широкого вільного розспіву» – зазначає М. Загайкевич, характеризуючи педагогічну діяльність Дмитра Михайловича [4].

Серед пріоритетів педагогічної роботи по підготовці оперних виконавців, Д.М. Гнатюк вбачав, насамперед, відхід від попередніх традиційних тенденцій, які формувалися на поверховому практично-акторському освоєнні оперного матеріалу. Педагог був переконаний, що є практично-недостатнім вивчення оперних партій та закріплення акторських ролей під час проходження студентами навчального курсу з дисципліни оперний клас. «До мене приходять студенти з уже поставленим голосом, і я навчаю їх мистецтву оперного співу, що включає в себе багато понять. Одне слово, крім сценічного, треба вміння створити і музичний образ. У музиці всі відтінки треба виразити» – зазначав Д. Гнатюк у інтерв'ю з Н. Стадник [10].

Педагог ініціював поглиблене практичне засвоєння акторських ролей під час індивідуаль-

ної роботи над роллю зі студентом з подальшим закріпленням у мізансценічних та оркестрових репетиціях. «Надзвичайно складний вид мистецтва – опера. Артист її – це і співак, і драматичний актор, музикант, він повинен мати неабияке відчуття ансамблю. Оперний спів насичений барвами, переживаннями, і втілити все це треба голосом. Актор повинен зуміти перевтілюватися миттєво, надати голосові нового забарвлення, але настільки вірного і точного, щоб слухач повірив йому і хвилювання співака запало йому в душу» – зазначає під час роботи зі студентами Д. Гнатюк [11].

Завідувач кафедрою динамічно розширює просторові координати підготовки сольного виконавця. Дмитро Михайлович ставить за мету зменшити просторово-виконавську дистанцію між сольною практикою та акторським мистецтвом. Педагог чітко позиціонує власну стратегію підготовки студентів головною метою якої є поступова адаптація соліста до виконавських складнощів, поетапне формування його комунікативних умінь, фахових уявлень. «Майстерність має виростати від партії до партії дуже добре було б знаходити можливості побудувати спеціальну програму для молодих співаків. Розвивався б голос, сценічний досвід приходив би поступово, але засвоювався б ширше, органічніше. Різка амплітуда в репертуарі молодого співака шкідлива» – говорив Д. Гнатюк [12].

Педагог наполягає на залучення до постановок Оперної студії студентів Академії з інших спеціальностей вокального факультету. Студія, у розумінні Д. Гнатюка – це широкий мистецький спектр де знаходять своє життєве і творче кредо не тільки оперні співаки, а й музичні режисери, диригенти-хормейстери та диригенти оперного жанру, артисти хору та балету, конструюючи модель творчої особистості, її неповторності та самобутності. Працюючи з молоддю, студентами-початківцями, режисер формує модель сучасного, пріоритетного і потенційного актора. Педагог наголошує, що оперний митець повинен мати не тільки гарний голос, хорошу школу, акторські здібності, а й широкий світогляд, обізнаність, ерудицію [1]. «Служити мистецтву, знаючи тільки свій предмет, сьогодні неможливо. Це все одно, що дивитися на світ через шпаринку у дверях. Вузкий це буде світ – без повітря й простору» – систематично наголошує Д. Гнатюк [3] Дмитро Михайлович звертає концентрує увагу на усесторонньому розвитку студента, формуванні його здібностей в контексті міждисциплінарних зв'язків, в аспекті консолідованої мистецької комунікацією атмосфери. Працюючи зі студентами, він зазначав: «Музика, драма і образотворче мистецтво, об'єднавшись в опері, потужно ввели її до нашого побуту, зробили невід'ємною частиною духовної культури народу. Опера залишається масовим вихователем та пропагандистом ідеї, яка відповідає вимогам епохи» [7]. Про вдосконалення системи освіти в контексті жанрових координат оперного мистецтва зауважував і Л. Венедиктов, він говорив: «Навчальний процес, як планове господарство, недосконале. Навчання у творчому вузі не повинно будуватися по принципу газонності: всі отримують знання порівно, виключенням

є лише теоретики. Диригенти і вокалісти виховуються неправильно. Перші, в основному класі, їм бракує практики. Вокалістам педагоги дають, більшою мірою, тільки той репертуар, який самі співавали, чи слухали. Найвища майстерність педагога полягає в тому, щоб допомогти студенту, майбутньому диригенту, оперному співаку розкрити себе» [6].

Д.М. Гнатюк відкрив нові горизонти розвитку оперних артистів з акцентом на консолідацію їх педагогічно-виконавської практики. Дмитро Михайлович у розмові з О. Балашем чітко окреслив грані режисера музичного театру, основні вектори його діяльності. Режисер зазначив: «Режисер повинен мати високий професійний рівень, широту світогляду диригента, концертмейстера, режисера. Відкривати творчі індивідуальності акторів, розвивати їх. Важливо встановити з молодим актором контакт, що ґрунтується на повній довірі. А довіра виникає, коли актор, в свою чергу, прагне вдосконалювати свою майстерність, творчо зростає, підвищує загальний рівень знань і культури» [1].

Педагог, який є практикуючим оперним виконавцем, провідним режисером та майстром сцени уособлює в собі всі риси, необхідні для формування творчої особистості, оскільки система тісної комунікації вчитель-учень якнайкраще обумовлює кінцевий результат у вигляді видатних оперних співаків з рівнем комплексно-фахової підготовки, що практично закріплена і свідомо обумовлена: «Дмитро Михайлович багато і зацікавлено працює з молоддю, готує оперних співаків, записує їх на платівки» – зазначає кореспондент С. Межирова [7]. У роботі зі студентством, Д. Гнатюк використовує перевірнені практикою і досвідом моделі – формування навичок шляхом системного підходу до опанування фахової компетентності: «Талант – це праця. Тільки завдяки їй формується митець. Якщо сподіватися тільки на талант, можна дебютувати однією чудовою поетичною збіркою, симфонією, першою персональною виставою, можна зіграти одну – дві ролі. Не більше. Шанувальники мистецтва чекають не копій (навіть чудових) оригіналів, а щоразу нових творів. А з'явитися вони можуть тільки тоді, коли митець сьогодні перевершує свої вчорашні здобутки, працює для майбутнього, до теперішнього йому вже замало» – зазначав Д. Гнатюк [12].

Педагогічна діяльність для Д.М. Гнатюка була не просто професією, як соціально-обумовленою моделлю, це стало формуванням його життєвого кредо, його способом існування та елементом особистісної самореалізації: «...в умілій роботі зі студентами, чуйність, доброзичливість, взаємне розуміння і повага – це той стимул, за допомогою якого він уміло досягає своїх цілей» – зазначає В. Здоренко на одному із засідань кафедри оперної підготовки [2].

Дмитро Михайлович з особливим пієтетом підходив до викладацької справи, наповнював її сутність професіоналізмом, вірою до студента і віддано-правдивим служінням мистецтву: «Митець не може поклатися тільки на холодну розсудливість або лише на емоції, бо це, зрештою, приведе до ремісництва, штукарства. Похмура статичність – квіти без пахоців. Через мисль і серце творить справжній митець. Зга-

даймо напоєні сонцем полотна Сар'яна. Від них віє теплом, непідробною любов'ю до рідної землі, щедрим розмаєм її величчю краси» – говорив педагог [12]. Педагогічний метод Д. Гнатюка базувався на включенні оперної ролі, яку виконував соліст, у складний комунікативний дискурс, сутнісні основи якого були сформовані діалогом актора не тільки з викладачем, концертмейстером, а й з самим собою, своїм внутрішнім світом, суб'єктивним відчуттям ролі, образу. Результат роботи над концепцією ролі повинен стати внутрішнім відображенням актора, його рефлексією драматургії твору, його інтонуванням складних виконавських завдань. Д. Гнатюк прагне вибудувати зі студентом образ героя як відображення осмисленої, інтелектуально-виваженої моделі, функція якої визначена композитором осмислено, з чітко поставленим драматургічним завданням. «Іван Карась – не розпусник і блазень, – це герой, який прагне над-усе зберегти свободу, гордість і незалежність» – говорив режисер [зі слів Д. Гнатюка]. Інтелектуальний аналіз твору, в режисерсько-педагогічній концепції Д. Гнатюка, займав одну з найбільш вагомих складових у вихованні професійного виконавця, майстра сцени. Почасти згадуючи, як він прискіпливо і детально аналізував партитури і клавіри І. Бородіна, М. Лисенка, Дж. Верді, П. Чайковського зі своїм вчителем І.С. Паторжинським, як багато разів перечитував романи та хроніки з історії України, як аналізував методичні рекомендації з режисури Б. Покровського та К. Станіславського, як вслуховувався у розповіді М. Рильського, О. Гончара, Д. Павличка про архетипи вітчизняної культури, так і у роботі зі студентами над оперним твором, Д. Гнатюк акцентує увагу на широкому аналізі тексту, середовища, коли було його створено, композитора, драматурга. Крізь призму глибокого аналітичного підходу, режисер прагнув сформувати координати естетичного розуміння сутності оперної вистави, відкрити її психологічний вимір.

Важливою педагогічною рисою Д. Гнатюка стало використання порівняльного методу в роботі над образом ролі. Кожне режисерське завдання, поставлене перед студентом, завжди прикріплювалося потужними асоціативними моделями. Відчуті інтонаційну загостреність ролі, вибудувати точність координаційної пам'яті досягалися шляхом яскравої демонстрації як самим артистом, так і прикладами інших відомих виконавців. Порівняльний метод значно розширював простор уявлення студента щодо механізмів сценічного вирішення проблем, музично-змістовної приналежності образу, його технологічно-практичного вирішення. Дотримуючись чітко поставлених педагогічних завдань, Д. Гнатюк сформував принципів методичні засади підготовки компетентних і творчо-ерудованих виконавців.

З 1983 по 1987 навчальний рік, Дмитро Михайлович підготував 16 висококваліфікованих фахівців у галузі оперної режисури та відкрив простір їх професійного академічного оперного зростання. У особистих архівах Д. Гнатюка представлено перелік студентів-вокалістів, які увійшли до складу провідних мистецьких організацій не тільки Києва а й різних регіонів України, зокрема Львова, Чернігова, Тули, Чебоксар, НДР. З його режисер-

сько-педагогічного крила вийшли відомі вітчизняному і світовому оперному товариству такі імена як: І. Даць, М. Шуляк, С. Пащук, А. Гонюков, З. Рожок, О. Пальчиков, О. Харламов.

Такий системний підхід до формування творчого потенціалу молодих виконавців оперного жанру давав можливість глибокого, раціонального, а головне свідомо-обумовленого засвоєння не тільки музичного матеріалу, а й оволодіння комплексом акторської майстерності. Дмитро Михайлович домагався донесення вокального матеріалу до слухача шляхом повного його осмислення, внутрішнього мотивування, психологічного адаптування та драматургічного обґрунтування. «Режисер – це дуже складна і відповідальна робота. Я дуже вдячний своїм вчителям – Івану Паторжинському – українському Шаляпіну, Мар'яну Крушельницькому, Володимирові Склярєнку, Михайлові Стефановичу. Це були люди великого таланту. Тому я не вірю, що режисер, який не знає музики, може щось зробити» – задує митець [10].

Потужний авторитет особистості Д. Гнатюка, його високий рівень знань, умінь і навичок у галузі музичного мистецтва і оперного виконавства, стали основою рекомендації Д. Гнатюка для отримання вченого звання доцента кафедри оперної підготовки консерваторії. Згідно виписки із протоколу № 8 від 17 січня 1985 року, на засіданні про рекомендацію Д. Гнатюка на отримання вченого звання були присутні: В. Дженков, Д. Гнатюк, О. Завіна, В. Щоголев, Л. Горбатенко, В. Здоренко, О. Форис, Г. Ткаченко, Г. Стрелецький, В. Добровольська, М. Перлов, В. Білоцерківський, А. Кочкін, А. Худін, В. Вотрина, Н. Караваєва. До результатів засідання додається відгук про педагогічну діяльність Д. Гнатюка, його творчу та методичну працю Ю. Станішевського, лист у ВАК при раді Міністрів СРСР, довідка до протоколу засідання лічильної комісії (за підписом вченого секретаря М. Сильванського та голови Вченої ради консерваторії О. Тимошенка), обґрунтування подання до присвоєння вченого звання доцента.

Рішенням кафедри (протокол № 8 від 17.01.1985 року) та вищої атестаційної комісії при

раді міністрів СРСР Д.М. Гнатюку присвоєне вчене звання доцента по кафедрі оперної підготовки (протокол № 25 пбс/35/ від 26.06.1985 року) з отриманням атестату доцента (ДЦ № 082177), а вже 29.09.1987 року (протокол № 49/п) йому присвоєно вчене звання професора з врученням атестата професора (ПР № 000158, Москва).

Висновок. Мистецько-педагогічна парадигма Д. Гнатюка завжди орієнтувалася на перманентне вдосконалення навчально-виховного та творчого процесу студентів. Саме за часів його перебування на посаді завідувача кафедри оперної підготовки та музичної режисури можна відслідкувати динаміку зросту її виконавських результатів, відчутти науково-методичну консолідацію, теоретичну багатогранність. Оперний жанр – один з самих креативних та епатажних зразків сьогоденного мистецького простору. Сценічно-інтерпретаційні рішення оперної класики, постановки сучасних топових режисерів формують широке поле для дискусій, обговорень, неординарних експериментів та апробацій. Дмитро Михайлович стояв біля витоків фахової консолідації спеціальності музичного режисера. Комплексний підхід до пізнання сутності дисциплін з музичної режисури дав можливість для отримання студентами освітнього ступеня «Бакалавра» та «Магістра», що є єдиним зразком в системі мистецької освіти України. Система підготовки кафедри оперної підготовки та музичної режисури акумулювала у собі потужний енергетичний досвід провідних митців оперного жанру у єдиний творчий резервуар, який динамічно артикулює новітні тенденції жанрового різнобарв сучасності. Підготовка оперних режисерів складається з двох рівновеликих та різнозначних етапів:

– постановка вистави та захист режисерської експлікації;

– написання дослідницької роботи, мета якої здійснити свій вагомий внесок до проблеми наукового визначення професії режисера музичного театру, глибинно вивчити основні тенденції розвитку сучасного вітчизняного та світового оперного мистецтва.

Список літератури:

1. Балаш О. На сцені моя душа // Вісті з України. 1979. № 48, листопад.
2. Виписка из протокола № 8 заседания кафедры оперной подготовки КГК от 17 января 1985 г. // Особистий архів Д. М. Гнатюка. Зберігається в родині Гнатюків. 2 арк.
3. Гнатюк Д. М. Покликання зобов'язує // Культура і життя. 1971. 14 березня.
4. Загайкевич М. Пісня – любов моя // Архів Національного академічного театру опери та балету України імені Т. Г. Шевченка. 23 арк.
5. Исторична довідка оперної студії Київської державної ордену Леніна консерваторії ім. П. І. Чайковського // Архів НМАУ ім. П. І. Чайковського. Ф. № Р-810.
6. Катасонова Т. Дни и вечера Национальной оперы // Зеркало недели. 1994. 19 января.
7. Межирова О. Я родился с песней // Правда Украины. 1975.05.03.
8. Постанова колегії міністерства культури української РСР про запровадження Республіканського конкурсу на краще виконання сучасних радянських пісень про працю в рамках Всесоюзного музичного фестивалю «Київська весна». Київ. № 1/11 від 18.01.1983 р. 6 с.
9. Справка о присвоении Гнатюку Дмитрию Михайловичу ученого звания доцента по кафедре оперной подготовки /без наліччя ученої ступені / – 28.02.1985 г. // Особистий архів Д. М. Гнатюка. Зберігається в родині Гнатюків. 4 арк.
10. Стадник Н. «Україно моя, Україно, я для тебе на світі живу» // Шлях до перемоги. 2000. 20 грудня. Ч. 51(2434).
11. Цюпа Ю. Пісня серця // Вечірній Київ. 1975. 26 березня.
12. Чубук М. І зацвіте і забує сад // Молодь України. 1977. 13 листопада.
13. Эллман Р. Оскар Уайльд: Биография / пер. с англ. Л. Мотылева. Москва: КоЛибри, Азбука-Аттикус, 2012. 704 с. (Серия «Персона»).

Бондарчук В.А.

Национальная музыкальная академия Украины имени П.И. Чайковского

ДМИТРИЙ ГНАТЮК – ПРОФЕССОР НМАУ ИМЕНИ П.И. ЧАЙКОВСКОГО

Аннотация

Выбранная для исследования тема, дает возможность анализа творческой биографии выдающегося мастера оперной практики XX – XXI веков Д.М. Гнатюка в контексте его педагогической деятельности. Аккумулируя значительный опыт исполнительского мастерства и режиссерской практики, мы рассматриваем педагогический опыт мастера как обобщение его творческого добычи в проекции на достижения в пространстве педагогических методов.

Ключевые слова: творческая личность, исполнительская интерпретация, оперное искусство, стилевые координаты, мастер сцены.

Bondarchuk V.O.

National Music Academy of Ukraine named after P.I. Tchaikovsky

DMYTRO HNATYUK – PROFESSOR OF P.I. TCHAIKOVSKY NATIONAL MUSIC ACADEMY OF UKRAINE

Summary

Dmytro Hnatyuk is Professor of the Pyotr Tchaikovsky NMAU. The theme chosen for the study makes it possible to analyze the creative biography of the outstanding master of opera practice of the XX – XXI centuries D.M. Gnatyuk in the context of his pedagogical activity. By accumulating considerable experience of performing arts and directing, we consider the pedagogical experience of the master as a generalization of his creative achievement in the projection of achievement in the space of pedagogical methods.

Keywords: creative person, performing interpretation, opera art, style coordinates, master of stage.